

Enkeltgravsøkse med spor efter træskaft

Af Gunnar Hallum

Lokaliteten i Herrup i Sevel sogn vil for de fleste af foreningens medlemmer være kendt for de store udgravninger, som professor C. J. Becker har foretaget i årene fra 1964 og op til i dag. Lad mig blot minde om de lange rækker af stendyngegrave og de sidste 3 års fund af kulthuse. Disse anlæg kan alle henføres til den største af yngre stenalderens kulturgrupper, tragtbægerkulturen.

Midt i yngre stenalder får tragtbægerkulturen selskab af en anden kulturgruppe, kommende fra sydøst, nemlig enkeltgravskulturen. Også dette folk har efterladt sig mange mindesmærker omkring Herrup, hvor vi har mange af kulturens lave gravhøje.

Det var to af disse høje, kaldet "Tohøje", der i oktober 1969 var truet med udslettelse, da et nærliggende grusværk nærmede sig med stor hastighed. Højene ligger på gdr. N. Højris' mark, lige vest for Herrup by (1). Holstebro Museum fik reddet, hvad reddes kunne, og udgravningen blev ledet af G. Hallum.

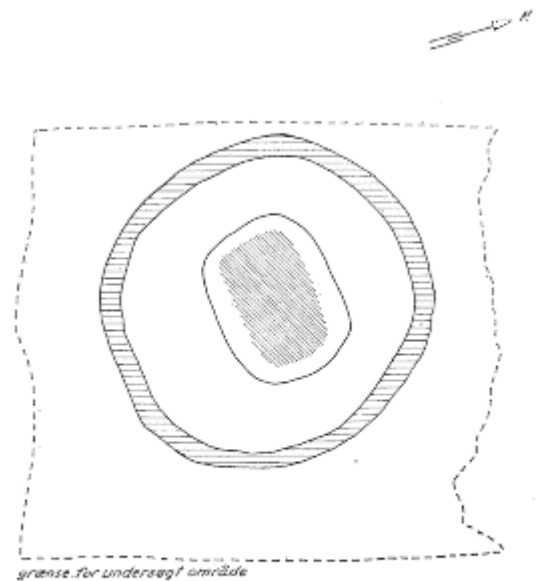
De to høje havde allerede i 1945 fået prædikatet overpløjet ved de store undersøgelser i fyrreterne af Nordvestjyllands oldtidsbebyggelse, og ejeren kunne berette, at der aldrig var gjort noget fund ved højen. Den første af de to høje kan der hurtigt berettes om. Den vestlige halvdel af højen var allerede fjernet ved en gennemskæring af vejen fra Herrup by og op til hovedvejen Holstebro-Viborg. I den del, der var tilbage af højen, fandtes på den oprindelige jordoverflade spor efter et trugformet øst-vest vendt gravleje, der var helt uden oldsager.

Mere interessant blev det ved den anden højs udgravning. Den var lige som den foregående helt overpløjet, således at det næsten var umuligt at ane den svage højning i markoverfladen på ca. 0,3 m.

Der blev nu afdækket et 49 m² stort felt, med højrudden som centrum. Da man var kommet ned i ca. 0,5 m dybde, den oprindelige jordoverflade, afrensede man omhyggeligt hele udgravningsfladen, og man kunne nu se svage spor efter en rektangulær nedgravning og uden om denne en ringgrøft.

For at få mere hold på de endnu svage fyldskifter, gravede man ca. 0,2 m dybere ned, og nu tegnede der sig på udgravningsfladen det billede, som ses på fig.1 her til højre.

I midten af udgravningsfeltet var et meget klart øst-vest vendt fyldskifte med gråt sand, ca. 1,8 X 2,4 m, med skarpe ydergrænser til den omliggende undergrund. Der var ingen tvivl om, at der her var tale om en centralgrav, den grav højen i sin tid var blevet kastet over. Med graven som centrum og med en radius på ca. 2,5 m var der lavet en grøft, den såkaldte ringgrøft. Grøften var 0,12-0,15 m bred og dybden varierede fra 0,15-0,25 m. Grøftens grænse blev markeret af et tydeligt fyldskifte, og ved tværsnittet gennem grøften lod det sig virkelig konstatere, at der var tale om en grøft og ikke kun om en fodkrans.

0 1 2 3 4 5 m.

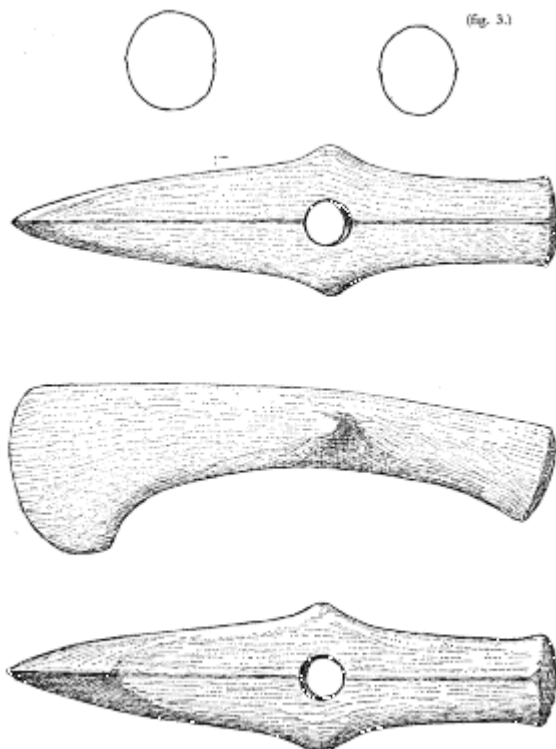
(fig. 1.)

Udgravningen blev nu koncentreret om graven. Ved at gå forsigtigt ned lag efter lag stødte man i midten af fyldskiftet på spor efter en rektangulær trækiste på 2,3 x 1,1 m, hvis ydergrænse var klar, mens grænsen ind i graven var mere diffus.

Inde i den nu helt forsvundne trækiste på gravbunden, ca. 0,8 m under den oprindelige jordoverflade, fandtes spor efter et skelet liggende med hovedet i vest og benene i øst på højre side. Skeletsporene var meget svage; kun hovedet, venstre overarm og venstre lårben kunne ses tydeligt. Den øvrige del af skelettet var helt opløst og kunne kun ses som mørke skygger i det lyse sand. Som gravgaver havde den døde fået en stridsøkse og en flintflække.

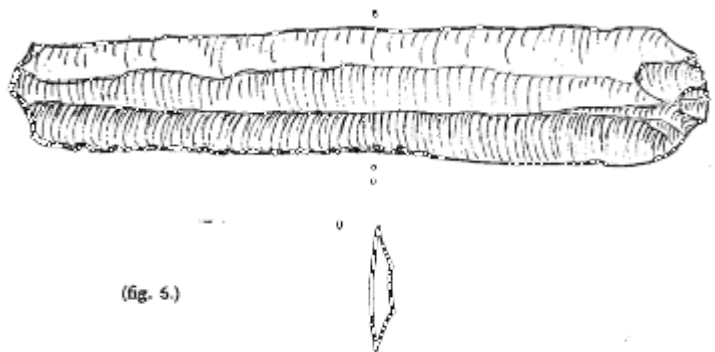
Det er en meget velproportioneret økse af høj kvalitet. På over- og underside af øksen går fra æg til nakke nogle fine lister kaldet støbesømme.

Stridsøksen lå foran hovedet med æggen vendt imod dette. Stridsøksen, der er tildannet af bjergart, har en længde på 0,21 m og en skafthulsdiameter på 1,8 cm (fig.3 herunder til venstre).

Men ikke nok med det. Fra skafthullets underside kunne man i det lyse sand se spor efter et TRÆSKAFT (fig.5 herover til højre. Skaftet lå øst-vest og var 31 cm langt med en diameter på 1,5-2,0 cm. Skaftet blev afsluttet med en knopformet udvidelse på 3 cm. Ved den dødes bælttested lå en 11,5 cm lang flintflække (fig.6 til højre).

Det, der gør dette fund værdifuldt, er, at det for første gang er lykkedes herhjemme at finde en stridsøkse med spor efter skaft. Blandt fagfolk har det længe været et usikkert spørgsmål, om stridsøkserne i enkeltgravene er blevet nedlagt med skaft, eller om man har afmonteret skaftet og blot nedlagt stridsøkserne alene. Dog har man af stridsøksernes placering i de fleste grave fået det indtryk, at de måtte være nedlagt med skaft.

I november 1966 blev man igen gjort usikker med hensyn til skaftproblemet, da magister P. Kjærum udgravede en stenboks fra Kopperup ved Skive (2). Her fandt man et helt jordfrit gravkammer med mange bevarede trætinge, bl. a. bægre af bark og træfade. Man havde her kunnet vente, at den stridsøkse, der også blev fundet i stenboksen, havde haft et bevaret træskaft. Dette var ikke tilfældet. Ikke engang det mindste spor af et sådant skaft kunne findes.

Derfor er det af stor betydning, at vi her i Herrup nu har kunnet påvise spor efter et træskæft, liggende netop på den måde, som man ville have forventet det. De svage spor er oruhyggeligt blevet målt op, tegnet og fotograferet, så man har en dokumentation af skæftets tilstedeværelse.

Hvornår er så dette gravfund fra. Her kan man bedst datere på stridsøkser. I midten af fyrrerne opstillede nuværende rigsantikvar P. V. Glob en udviklingsrække for stridsøkserne fra de ældste til de yngste (3). Øksen i graven fra Herrup er en såkaldt type A 4 og hører til den allerældste form af stridsøkser herhjemme; i tid vil det sige omkring 2200 f. Kr.

På dette tidspunkt var det almindeligt at lave de såkaldte undergrave, hvor man placerede graven fra 0,60,8 m under den oprindelige jordoverflade. Fra andre fund ved man også, at netop kombinationen stridsøkse-flintflække som gravgave i mandsgravene var det mest almindelige, når man ser bort fra alle de tilfælde, hvor stridsøkser blev lagt alene i graven.

En tredje ting, der kan hjælpe med til dateringen af enkeltgraven fra Herrup, er ringgrøften, der også ser ud til at omslutte de ældste grave, altså under- og bundgrave.

Endnu engang har lokaliteten Herrup givet et vigtigt fund, fra stendyngegrave over kulthuse til den her omtalte stridsøkse med træskæft. Fundet er nu udstillet på Holstebro Museum, hvor man vil kunne se et af de fineste fund fra enkeltgravskulturen i Vestjylland. T. S.

Tegningerne til denne artikel er udført af kunstmaler H. Ørsnes, København.

(1) Højene har Sb. nr.150-151, Sevel Sogn, Ginding Herred, Ringkøbing Amt.

(2) SKALK 1967, nr.1.

- Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1944. P. V. Glob. Studier over den jyske Enkeltgravskultur.